

הקדמה

לקראת סיום הספר מגיע המהר"ל לתכלית של יציאת מצרים - בית המקדש, כפי שמוזכר בסיומה של שירת הים: "מִכּוֹן לְשִׁבְתָּךְ פְּעֻלַּת ה', מִקְדָּשׁ ה' כּוֹנְנֵנוּ יְיָיִךְ" [שמות טו, יז].

המקדש הוא נקודת השיא שאליה שואף עם ישראל. שם בא לידי ביטוי הקשר העמוק והשלם בינינו לבין הקב"ה. בפרק זה מסביר המהר"ל על הצורך במקום פיזי שבו יתרחש הקשר הזה. אמנם זהו קשר רוחני ופנימי, אך מטרתו של קשר כזה היא להופיע ולהתגלות בארץ. זוהי אף מטרתה של הבריאה כולה - גילוי העולם הרוחני בעולם הגשמי.

בהמשך הפרק מעמיק המהר"ל במדרש 'שבעה דברים קדמו לעולם', ומסביר כל אחד מהם - תורה, תשובה, גן עדן וגיהנום, כסא הכבוד, בית המקדש ושמו של משיח. דרך מדרש זה מרומם אותנו המהר"ל לעולם רוחני, נקי וטהור מסיגי העולם הזה. עולם זה קדם לעולמנו, הוא מגדיר עבורנו את המטרה והיעד וקיומו של העולם נובע ממנו. דרך עולם עליון זה אנו נגששים במהותו הפנימית של בית המקדש - קדושה שקדמה לעולם, שורשית וטהורה, שמתגלה כאן בעולם שלנו.

ביאורים

לכל דבר בעולם יש מקום, לפי צורך הדבר ולפי כבודו. למשל, לרב בית הכנסת יש מקום מיוחד רק לו בקדמת בית הכנסת. מקומו מצביע על כך שהוא נמצא בראש עדתו ושתפקידו למלא את צורכיהם. כאשר בן הרב הוא תלמיד חכם שהגון לרבנות על עדת אביו, והוא נכנס לכהן בתפקיד הרב תחת אביו, קוראים לזאת שהוא 'ממלא מקום אביו'. אין הכוונה שהוא מקבל רק את הכיסא של אביו, אלא שהמקום המיוחד מראה על התפקיד והחשיבות של מי שיושב בו. לכן 'מקום' משמש גם במשמעות של חשיבות.

כאשר הדבר קבוע יש לו מקום קבוע. לעומת זאת, לדבר זמני יש מקום זמני. כאשר מגיע רב חשוב לבקר בבית הכנסת, יכינו לו כיסא מיוחד ומכובד, אבל הכיסא יהיה שם רק עד שהרב ילך.

הקשר בין ישראל לקב"ה הוא הדבר החשוב ביותר בעולם, וצריך שיהיה לו מקום מיוחד בעולם, המתאים לחשיבותו. מקום זה חייב להיות מקום קבוע, כיוון שקשר זה הוא קבוע.

כשישראל היו במדבר ועסקו במלחמות, הם עדיין לא הגיעו לתקופה של מנוחה שבה כל הדברים מסודרים במקומם. על כן, גם לקשר עם הקב"ה לא היה מקום קבוע. זו הסיבה לכך שעד ימי שלמה הקשר עם ה' היה במשכן הנייד, ואחר כך גם בבמות. אמנם עם הגעת מלכות שלמה הגיעו ישראל אל המנוחה, ואז גם הקשר עם הקב"ה קיבל את מקומו הקבוע, ואין בשום אופן להוציאו ממקומו.

כאן מתעוררת שאלה - הרי הקב"ה אינו גוף, ואיך אפשר לקבוע לו 'מקום' - הרי רק דבר חומרי מוגבל לממד המקום? כיצד יש מקום מיוחד לקשר בינו לישראל?

המהר"ל מסביר לנו שמצד האדם, אשר חי בעולם החומר שבו לכל דבר יש מקום, קיים הכרח שלקשר עם הקב"ה יהיה מקום מיוחד. הקב"ה מתגלה אל האדם כפי מה שמתאים לאדם, ולכן הוא מתגלה אליו במקום מיוחד. אכן, אין הכוונה שעצמותו של הקב"ה נמצאת שם, אלא זוהי רק ההתגלות שלו אל האדם.

למדורגתם, ולפי מעלתם הוא מתגלה אליהם. כך יש להבין גם את משמעות ירידת ה' על הר סיני. הר סיני הוא מקום מיוחד לחיבור ישראל והשכינה, ואין הדברים אמורים ביחס לקב"ה אלא מצד ישראל, שהם צריכים מקום לחיבור עם השכינה. לישראל התגלה במקום מסוים, כפי מה שראוי לישראל, אבל מצד הקב"ה זה לא שייך. דברים אלו ברורים ואין להאריך בהם. בכל אופן מצד ישראל צריך שיהיה מקום לחיבור עם השכינה, והמקום צריך להיות במעלת החיבור.

[מעצמים - העצמית.]

פרק ע

נושא הפרק: מקום המקדש

בְּמָה שִׁכַּל הַדְּבָרִים לְפִי עֵינֵיךָ וּלְפִי מַעַלְתָּם מַעְצָמִים ° יש מקום להם, שבשביל כך שם מקום! הונח אל המעלה, כמו שאמרו (כתובות ק, א): 'ממלא מקום אבותיו'. כי המקום מורה ברב על המעלה של העומד בו, שאם הדבר חשוב יש לו מקום חשוב לפי ענינו, והענין הזה מבאר נגלה מאד.

וְאֵל הַחֲבוּר הַקְּדוּשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא חֲבוּר הַשֵּׁם וְיִתְבָּרַךְ עִם הַנְּמַצָּאִים הַתַּחְתּוֹנִים, שאמרנו לך שהוא חבור נבחר יותר מן חבור העליונים כמו שהארנו, אי אפשר שלא יהיה לזה מקום קבוע, שאם היה דרך עראי, כל דבר עראי הוא מקרה ואינו בעצם, וכבר הוכחנו למעלה שאין חבור הזה מקרה, אבל הוא סדר אלהים. ואם שלא היה מקום קבוע לחבור הזה בהיותם במדבר וגם אחר כך, הינו שיהיו נתון שלא היה לישראל מנוחה גמורה עד ימי שלמה, שאז הניח להם השם יתברך מכל אויביהם מסביב וכדכתיב בקרא, 'וְאָז רָאוּ אֵל מְקוֹם קְבוּעוֹ. לֹא כִּאֲשֶׁר לֹא הָיָה לְיִשְׂרָאֵל בְּעַצְמָם מְנוּחָה, וְאִיךָ יִהְיֶה מְקוֹם קְבוּעוֹ! וְעַל פִּי זֶה נִקְרָא שְׁלֹמֹה, עַל שֵׁם הַשְּׁלוֹם וּמְנוּחָה בְּיָמָיו, וְאָז רָאוּ אֵל מְקוֹם קְבוּעוֹ. וְלֹא יִתְכַן שִׁיְהִי כָל מְקוֹם רָאוּי אֶל הַחֲבוּר הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ, פִּי לְכָל דָּבָר יֵשׁ לוֹ מְקוֹם לְפִי מַעַלְתּוֹ, וְאִם כֵּן צָרִיךְ גַּם כֵּן שִׁיְהִי אֶל הַחֲבוּר הַקְּדוּשׁ הַזֶּה, מְקוֹם מִיָּחָד כְּפִי מַעַלְתּוֹ.

וְאִם כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ מַצֵּד עֲצָמוֹ אין לו מקום וגבול מקיף אותו, מכל מקום דבר זה הוא מצד המקבל, כי המקבל אינו מקבל החבור רק במקום מיוחד שהוא מוכן לו אל הקבלה. ואף על גב שהשמים ושמי השמים לא יכללו כבודו, מכל מקום מצד המקבל שייכים כל אלו הדברים. שכבר אמרנו לך פעמים הרבה מאד, פי הוא יתברך נמצא לנמצאים כפי המקבלים, וכפי ענין הנמצאים בעצמם הם מקבלים כבודו יתברך. וכמו כן כאשר בא הוא יתברך אל הר סיני והיה במקום מיוחד, לא ששייך זה אל השם יתברך חס ושלום, רק מצד המקבל, שהמקבל צריך אליו מקום מוכן אל החבור, ואליו נגלה במקום פלוני שהוא מוכן לו כפי ראויו אל המקבל, אבל מצד אמתת עצמו יתברך לא שייך זה. והדברים האלו ברורים ואין כאן להאריך. מכל מקום צריך אל החבור הנקבד הזה שהוא מצד המקבל מקום לפי המעלה.

לכל דבר לפי ענינו ומעלתו יש מקום, לכן הביטוי: מקום, מבטא מעלה, כמו שאמרו חכמים: ממלא מקום אבותיו, כי בדרך כלל המקום מלמד על המעלה של העומד בו, אם הדבר חשוב יש לו מקום חשוב, בהתאם לענינו. עניין זה מבואר וידוע מאד.

בפרקים הקודמים הארכנו לבאר את ענין חיבור השכינה עם העולם התחתון, ושחיבור זה נעלה יותר מהחיבור עם העליונים. לא יתכן שלחיבור זה לא יהיה מקום קבוע, כי אם מקום החיבור ארעי הרי עצם החיבור ארעי, כי כל דבר ארעי הוא מקרי ואינו מהותי, וכבר הוכחנו למעלה שאין החיבור הזה מקרי אלא על פי התכנית האלוקית בעולם. ואין קושיה ממה שלא היה מקום קבוע לחיבור הזה כל זמן שהיו ישראל במדבר וגם אחר כך בתחילת היותם בארץ, דהיינו כל זמן שלא היתה להם מנוחה בארץ עד מלכות שלמה, שאז הניח להם ה' מכל אויביהם מסביב כמוזכר בכתובים, כי כל זמן שלא היה לישראל בעצמם מנוחה, איך יהיה מקום קבוע להשראת השכינה? רק בימי שלמה, כשהגיעו למנוחה, היה ראוי שיהיה לחיבור מקום קבוע. מטעם זה נקרא שלמה בשם זה, על שם השלום והמנוחה שהיו בימיו, ואז ראוי שיהיה לחיבור השכינה וישראל מקום קבוע. לא יתכן שכל מקום יהיה ראוי לחיבור הזה, כי כאמור למעלה לכל דבר יש מקום בהתאם למעלתו, ולכן גם לחיבור השכינה וישראל צריך שיהיה מקום מיוחד בהתאם למעלת החיבור.

ואף שלקב"ה אין מקום ואין גבול מגביל אותו, דברינו על מקום לחיבור הם מצד האדם, כי האדם אינו יכול להתחבר אלא במקום מיוחד לחיבור, אך מצד הקב"ה השמים ושמי השמים לא יכללו את כבודו, וכל דברינו רק מצד בני האדם. כבר בארנו הרבה פעמים שהקב"ה מתגלה לנבראים בהתאם

הצורך במקום מיוחד לחיבור מצד ישראל ולא מצד הקב"ה שהכול מקומו

